

ȘANTIERUL ARHEOLOGIC ALBA IULIA-LUMEA NOUĂ (2014-2015)

În anul universitar 2014-2015, o parte dintre studenții, masteranzii și doctoranzii Universității „1 Decembrie 1918” din Alba Iulia, de la specializările Istorie, Arheologie și Muzeologie au avut ocazia să își testeze aptitudinile și mai ales să pună în practică cunoștințele acumulate la cursuri prin participarea pe șantierul arheologic de la Alba Iulia-*Lumea Nouă*, sub coordonarea științifică a conf. univ. dr. Mihai Gligor de la Departamentul de Istorie, Arheologie și Muzeologie (DIAM).

Situată în partea nord-estică a orașului Alba Iulia, în bazinul Mureșului mijlociu, această așezare a fost descoperită încă din anul 1942, numeroase campanii arheologice derulându-se aici cu precădere în ultimele două decenii. Bogăția materialului arheologic, mai cu seamă descoperirile cu caracter funerar, unice pe teritoriul actual al României, au individualizat situl și l-au făcut reprezentativ pentru neoliticul și eneoliticul Transilvaniei.

În anul 2015, cercetările arheologice s-au desfășurat sub forma săpăturilor preventive și sistematice. Prima cercetare arheologică preventivă (ALN.15/Sp. I, proprietatea Neamțu) a avut loc în lunile aprilie-mai, cu un colectiv care a reunit deopotrivă studenți UAB din anul II (Ana Fetcu, Sebastian Manolescu, Ștefan Wagner, Claudiu Purdea), anul III (Diana Tomuș, Adrian Pop), masteranzi (Gabriela Loga, Andrei Iosif, Ancuța Bobîină) și doctoranzi (Alina Bințișan).

Foto: C. Șuteu, C. Popa-Gorjanu.

Cercetările preventive au continuat în lunile august-septembrie pe proprietatea Opruța (ALN.15/Sp. II), având un colectiv în mare parte identic cu cel menționat mai sus, cărui i s-au alăturat și studenții: Laura Ionescu, Tatiana Dicusar, Diana Mealha din anul II.

În paralel cu investigațiile arheologice preventive, în lunile iulie-august ale anului curent a continuat șantierul sistematic început în anul 2012 ca șantier-școală al DIAM. Acest șantier a oferit un cadru excelent pentru efectuarea practicii de specialitate, atât pentru studenții UAB, cât și pentru studenții veniți din alte țări (Marea Britanie, Australia, SUA) în baza unor proiecte comune și acorduri universitare.

Vedere aeriană. Foto: C. Șuteu.

O parte din materialele descoperite în campania 2015 au fost prelucrate și valorificate de studenții participanți sub forma unor lucrări științifice prezentate deja la conferințe naționale și internaționale; altele au constituit material didactic pentru activitățile laboratorului de conservare și restaurare din cadrul UAB. Cele mai reprezentative artefacte, considerate material special, pot fi admirate în spațiul expozițional din Palatul Apor (Rectoratul UAB), unde funcționează de câțiva ani o expoziție arheologică cu caracter științific și didactic dedicată sitului Alba Iulia-*Lumea Nouă*.

ALINA BINȚINȚAN
Universitatea „1 Decembrie 1918” din Alba Iulia

PALATUL PRINCIPILOR DIN ALBA IULIA (2014-2015)

Din decembrie 2014 până în august 2015, s-au desfășurat la Palatul principilor din Alba Iulia mai multe tipuri de cercetări, de către un colectiv numeros, în parteneriat cu DIAM¹, în urma cărora au rezultat primele studii de arheologie, istorie și istoria artei, de parament, geotehnică și geofizică, de biologie, dar și constatări și propuneri legate de starea de conservare, de intervențiile urgente care se impun, de cercetarea și valorificarea monumentului. Toate acestea au fost solicitate și finanțate în principal de Primăria Mun. Alba Iulia, în vederea întocmirii ulterioare a unui proiect de conservare, restaurare și valorificare turistică a palatului.

Ansamblul actual care poartă numele de „Palatul principilor”, situat la sud-est de catedrala romano-catolică, reprezintă cu aproximație doar 2/3 din ceea ce a fost, în secolul al XVII-lea – perioada de glorie –, reședința principilor Transilvaniei. Inițial, palatul a avut trei curți legate între ele, dar la începutul veacului al XVIII-lea, administrația habsburgică a modificat vechea structură, despărțind curtea de vest pentru a o atribui reînființatei episcopii catolice și transformând cele două curți de est pentru a răspunde nevoilor armatei. Corpurile de clădiri de la răsărit, legate între ele, organizate în jurul a două curți, au fost dedicate Arsenalului și Cazarmei Artileriei. După 1918, clădirea a fost preluată de armata română. Utilizarea de către militari, exclusiv, circa 300 ani, a făcut ca societatea civilă (inclusiv cei care ar fi dorit să-l cerceteze) să nu aibă acces la interiorul palatului.

Palatul principilor – vedere aeriană (autor: D. Ștefan, 2015).

Cercetarea în teren a debutat doar în februarie 2014, cu sondaje paretale, sub coordonarea pictorului restaurator Lorand Kiss din Târgu-Mureș. De la bun început, studenții și masteranzii: Diana Tomuș, Andreea Georgiana David, Sebastian Manolescu, Claudiu Purdea, Stefan Wagner, Adrian Pop, Alin Păcurar, Maia Furdui, coordonați de lect. univ. dr. Ileana Burnichioiu și de absolventa UAB Loys Gherasim (*Muzeologie. Cercetarea și protejarea patrimoniului*), s-au alăturat echipelor de cercetare pentru parament și de arheologie ori geofizică, cu care au lucrat apoi în mai multe etape din 2014-2015.

---

¹ O scurtă prezentare a cercetărilor preliminare finanțate de Primăria Mun. Alba Iulia și un scurt istoric al Palatului principilor, în <http://diam.uab.ro/index.php?s=10&p=120> (accesat în 20.08.2015).

Descoperirea decorației din tencuială (sec. XVII) și documentarea unui portal renașcentist.
Foto: I. Burnichioiu, 2015.

Studentii și masteranzii au contribuit astfel la identificarea unei părți *in situ* din castrul roman, la descoperirea urmelor unei barăci romane, la numeroase spoii romane (de ex., a leului funerar expus la vedere în apropierea intrării într-o zidărie din sec. al XVII-lea), romanice, gotice și renașcentiste de piatră sculptate, și la curățarea pentru fotogrametrie și documentare grafică a „Porții prepozitului”, la descoperiri de portaluri și ferestre gotice, renașcentiste sau baroce *in situ*, la dezvelirea ferestrei cu blazonul și numele episcopului Francisc Vardai (sec. XVI), la sondaje pe o fațadă cu imitație de parament în bosaj (realizată în tencuială, în timpul Principatului – unicat în Transilvania), a unor picturi din secolul al XVIII-lea din mai multe încăperi ale palatului (unele de o calitate superioară, cu urme de foiță de aur, inclusiv), iar la interior, în corpul F, la identificarea urmelor ultimului pasaj care lega catedrala de palat până la venirea habsburgilor.

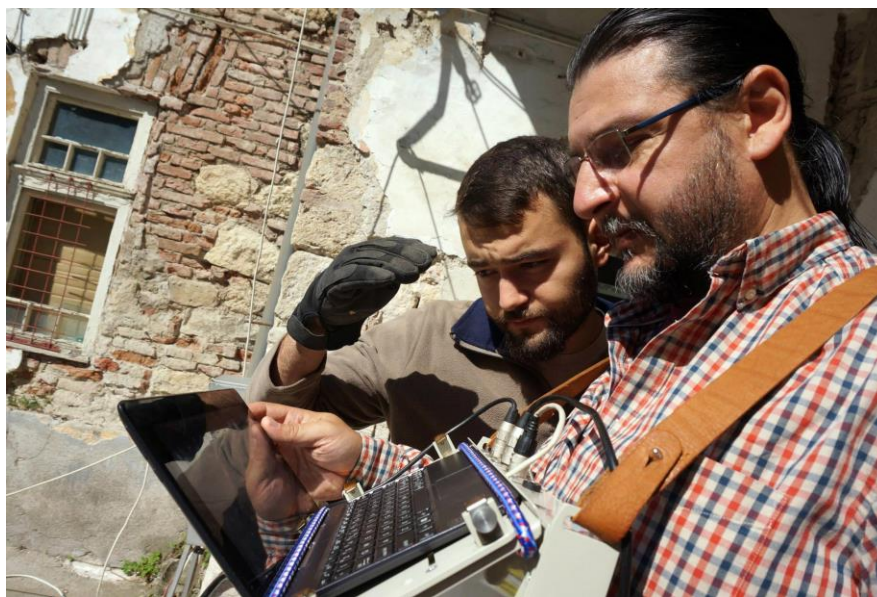

Cercetarea și documentarea „Porții prepozitului” (intrarea în curtea estică). Foto: I. Burnichioiu, 2015.

Leu funerar roman expus în zidărie de sec. XVII. Foto : C. Șuteu, 2014.

Cercetarea arheologică preventivă s-a desfășurat în intervalul decembrie 2014 – februarie 2015. A fost precedată de foraje geotehnice în trei puncte ale Palatului (F1 – în curtea estică; F2 în curtea de vest și F3 în încăperea centrală a pivniței corpului G, paralel cu catedrala) și câteva prospecțiuni geofizice din care au rezultat patru profile de rezistivitate, corelate ulterior cu o parte săpăturilor arheologice². Noi prospecțiuni geofizice – magnetometrie, rezistivitate și georadar – au avut loc în septembrie 2015.

Momente din timpul investigațiilor arheologice și geofizice. Foto: I. Burnichioiu, M. Ștefan.

Alte campanii de cercetare a paramentului, de geofizică și arheologie, la care vor putea participa și studenții sau masteranzii UAB, sunt prevăzute să se desfășoare la Palatul principilor în ultima parte a anului 2015, dar și în cursul lui 2016.

DIANA TOMUȘ
Universitatea „1 Decembrie 1918” din Alba Iulia

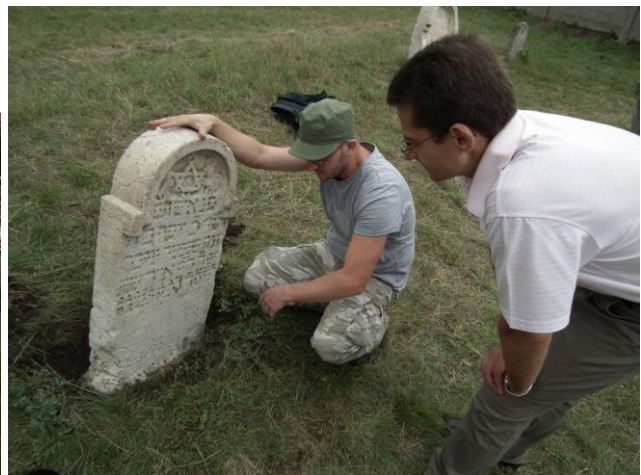
² Informații preluate din *Raport de cercetare arheologică preventivă la obiectivul „Palatul principilor”, mss, Primăria Mun. Alba Iulia, 2015.*

CIMITIRUL EVREIESC DIN ALBA IULIA – TABĂRA DE CONSERVARE ȘI RESTAURARE 2015

După ce în cursul anului 2013 s-a desfășurat programul *Patrimoniu și Educație*³, în 2014 a debutat proiectul de cercetare a cimitirelor evreiești din județul Alba, inițiat de Departamentul de Istorie, Arheologie și Muzeologie al UAB (coordonator conf. univ. dr. Daniel Dumitran), în parteneriat cu Consiliul Județean Alba, Comunitatea Evreilor Alba Iulia, Federația Comunităților Evreiești din România, Centrul pentru Studiul Istoriei Evreilor din România și Departamentul de Științe Exacte și Inginerești al Universității (responsabili pentru partea topografică a cercetării)⁴.

În cadrul proiectului, cimitirul evreiesc din Alba Iulia beneficiază de o atenție specială⁵. Iar unul din obiectivele legate de el vizează inventarierea lespezilor funerare și evaluarea stării lor de conservare, urmate de conservarea și restaurarea unei părți a pietrelor degradate. La toate acestea, au fost implicați studenții și masteranzii de la programele studii ale DIAM: *Istorie, Arheologie, Cercetare arheologică interdisciplinară, Studii muzeale și turism cultural, Cercetarea, conservarea și valorificarea patrimoniului istoric* ale Facultății de Istorie și Filologie din cadrul UAB, în cadrul practicii de specialitate din timpul a doua tabere de conservare din 2014 și 2015. O primă tabără de conservare și restaurare a avut loc în 2014, sub coordonarea lui Valentin Ștefan, restaurator de piatră (absolvent UAB) și a constat în intervenții de curățare și conservare a 14 dintre pietrele funerare, jumătate dintre ele aflate într-o stare critică.

A doua tabără de conservare și restaurare a avut loc în perioadele 17-21 august și 7-11 septembrie 2015, sub coordonarea lui Valentin Ștefan și a subsemnatei, restauratori de monumente și componente artistice din piatră. Pietrele funerare au fost selectate și împărțite în două categorii, în funcție de degradările cu care au fost găsite, de tipuri și calitățile artistice ale reliefulor (cu inscripții și simboluri funerare). Echipa a hotărât ca studenții, în prima parte a practicii, să fie inițiați în etapele curățării și conservării pieselor mai puțin afectate și mai simple și abia în a doua parte s-au făcut aplicații pe lespezi duble, pe monumente de tip obelisc sau sarcofag și pe cele cu reliefuli deosebite.

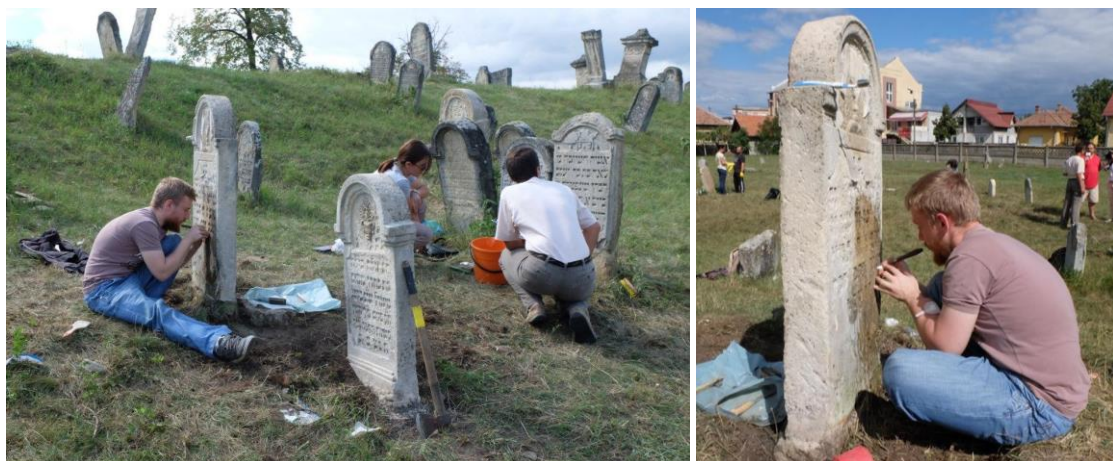

Explicații oferite de restauratorul Valentin Ștefan.

³ <http://diam.uab.ro/index.php?s=10&p=129>; Alina Tudor, Irina Bota, *Programul „Patrimoniu și Educație” 2013*, în *Buletinul Cercurilor Științifice Studențești. Arheologie-Istorie-Muzeologie*, 19, 2013, p. 185-206.

⁴ Obiectivele proiectului și rezultatele parțiale sunt prezentate pe scurt la <http://diam.uab.ro/index.php?s=10&p=128> (accesat în 20.09.2015).

⁵ Vezi și *Istorie în piatră. Cimitirul evreiesc din Alba Iulia. Partea I*, Cluj-Napoca, Mega, 2014.

Lespedea funerară M. 300 (etape de lucru).

Etapele de lucru au vizat: măsuri de protecție minimală, preconsolidări, curățări, biocidări, consolidări, lipiri de fragmente, re poziționari de piese căzute, reîntregiri volumetrice în cazul ornamentelor deosebite, acoperiri de microfisuri (în urma injectărilor), integrări cromatice pentru completările cu mortar special de restaurare și hidrofugări. Toate aceste faze de lucru au fost motivate, consemnate într-un jurnal, explicate studenților în teren și în timpul unor seminarii speciale ținute în universitate. În tot acest timp, studenții s-au familiarizat cu metode, materiale și instrumente de lucru specifice conservării și restaurării materialelor litice și au putut constata la fața locului care sunt și cum acționează factorii de degradare asupra diferitelor tipuri de piatră.

Pe acest șantier-școală au participat studenți din anii I și II de la specializările Istorie (Vlad Bâzu, Radu Turuș, Marius Bloț, Zoltan Linguraru, Diana Georgiana Mealha, Gabriela Râșniță, Dragoș Sasu, Raluca Târnăvean, Ion Zmuncilă) și Arheologie (Tatiana Dicusar și Claudiu Purdea), masteranzi (Emanuela Timișescu, Virgil Boancă, Ioan Lazăr), foști studenți ai Universității „1 Decembrie 1918” din Alba Iulia, din promoțiile anterioare care nu au avut posibilitatea să efectueze stagii de practică de acest fel în anii anteriori de studiu (Andreea Capotă), cât și voluntari (Mihai Picoș).

La finalul practicii au fost conservate și restaurate 28 dintre lespezile cimitirului evreiesc din Alba Iulia.

Lespedea funerară M. 62 în diferite etape de lucru.

SIDONIA PETRONELA NEAGOIE
 Universitatea „1 Decembrie 1918” din Alba Iulia

EXPOZIȚIILE BIZERE: ALBA IULIA 2014, ARAD 2015

În lunile octombrie și noiembrie 2014, spațiul expozițional din subsolul Palatului Apor a găzduit o expoziție temporară cu artefacte descoperite la fosta mănăstire benedictină Bizere (com. Frumușeni, jud. Arad) (cca 1100-sec. XVI) în mai multe campanii arheologice din anii 2001-2009, 2014, conduse de dr. Adrian A. Rusu (IAIA Cluj-Napoca). Piesele au fost aduse din depozitele Complexul Muzeal Arad (CMA).

Expoziția a fost organizată în cadrul proiectului de cercetare CNCS-UEFISCDI: *Monastic Life, Art, and Technology at Bizere Monastery*, de către o echipă coordonată de lect. univ. dr. Ileana Burnichioiu⁶, împreună cu studenți și masteranzi, dar și cu voluntari, colaboratori externi ai DIAM, unii dintre ei foști absolvenți ai UAB. În prealabil, o serie de artefacte au fost curățate și stabilizate în laboratorul de conservare al universității, de către Alin Cădan și Ștefan Lipot, altele au fost curățate sau reîntregite de restauratorii de piatră: Valentin Ștefan, Sidonia Neagoie și Olimpia Sebastiana Cristea. Zeci de componente izolate de mozaic medieval au fost recompuse după modele studiate în prealabil de către studenți, masteranzi, voluntari. Împreună cu artefactele originale, posterele cu explicații, reconstituiri grafice și fotografii, replicile după unelte de lucru utilizate într-o mănăstire medievală au reușit să recompună, pentru prima oară de la debutul cercetărilor în acest sit, o imagine de ansamblu asupra vieții monastice, artei și tehnicii vremii și locului. Vernisarea expoziției a avut loc în 16 octombrie 2014, la deschiderea conferinței internaționale *Monastic Life, Art, and Technology*⁷, în legătură cu care a fost gândită de la bun început de organizatori. A putut fi vizitată ulterior, în 13 noiembrie, și de participanții la ediția a XXII-a a *Conferinței studenților și doctoranzilor*, dar și de un public divers între care s-au aflat și elevii *Școlii Altfel* din primăvara lui 2015.

În perioada în care materialul a fost prezent la Alba Iulia, a început să fie pregătită și baza de date a proiectului și în acest moment unele dintre descrierile și imaginile pieselor aflate în expoziție pot fi consultate pe internet⁸.

Modul de organizare al expoziției, starea pieselor după intervențiile minimale la care au fost supuse și impactul avut la Alba Iulia a determinat CMA să propună transferul ei, pentru *Noaptea Muzeelor* din 2015. Dar înainte de a fi transferată, în prima parte a lunii mai, în expoziția de la Alba Iulia, ca eveniment de final, studenta Ana Fetcu din anul II a prezentat materialul litic foarte variat descoperit la Bizere, provenind din mozaicul pavimentar și parietal sau din diverse construcții care au avut și sculptură decorativă (alcătuit din porfire, calcare, gresii, marmură) ilustrându-l „pe viu” chiar cu ajutorul mostrelor din expoziție. La baza prezentării au stat analize realizate în laboratoarele Institutului de Geochimie din Budapesta, finanțate în 2014 prin proiectul de cercetare mai-sus numit.

Piese de os, fier, bronz, argint conservate și expuse la Alba Iulia. Foto. S. Manolescu.

⁶ Prezentarea proiectului: <http://diam.uab.ro/index.php?s=10&p=56> (accesat în 20.09.2015).

⁷ Programul conferinței: <http://diam.uab.ro/index.php?s=9&p=109> (accesat în 20.09.2015).

⁸ http://diam.uab.ro/bizere/guest_free.php?fx=lista_fise_guest (accesat în 20.09.2015).

Pregătirea expoziției de la Alba Iulia. Foto: I. Burnichioiu.

Prezentarea materialului litic de la Bizere în expoziția de la Alba Iulia. Foto: S. Manolescu.

Cu ajutorul specialiștilor de la laboratorul UAB și din muzeul arădean, dar și a studenților anului II (Sebastian Manolescu, Stefan Wagner, Claudiu Purdea, Maia Furdui, Ana Fetcu) sau a voluntarilor, expoziția a putut fi demontată, transferată în condiții proprii și redeschisă la timp, în Arad, pentru *Noaptea Muzeelor* din 16 mai 2015⁹. Cu această ocazie, o selecție importantă din descoperirile de la Bizere au trecut în expoziția permanentă a Complexului Muzeal, iar pentru îmbunătățirea ei se continuă colaborarea cu Departamentul de Istorie, Arheologie și Muzeologie al UAB.

Expoziția permanentă cu artefacte descoperite la Bizere în Complexul Muzeal Arad.
Foto: S. Manolescu, I. Burnichioiu.

⁹ <http://www.aradon.ro/expozitii-in-noaptea-muzeelor/1534368> (accesat în 20.09.2015).

Expoziția permanentă Bizere în Complexul Muzeal Arad, la *Noaptea Muzeelor*, 2015.
Foto: S. Manolescu.

STEFAN WAGNER, SEBASTIAN MANOLESCU
Universitatea „1 Decembrie 1918” din Alba Iulia